

KUI TOIMUB KATASTROOF

Sammud, mis võivad
päästa elu

3 KAANETEEMA Kui toimub katastroof Sammud, mis võivad päästa elu

*Miks on oluline olla valmis
katastroofiolukorraks?*

*Piibel ütleb: „Arukas näeb ohtu
ja poeb peitu, kuid kogenematud
lähevad edasi ja saavad kannata-
tada.” (Õpetussõnad 27:12.)*

*Selles ajakirjas tuuakse välja,
mida teha enne katastroofi,
selle ajal ja pärast seda.*

SELLES NUMBRIS VEEL

8 Mida oleks hea teada energia säästmisest?

10 **PIIBLI SEISUKOHT**
Sõda

12 **ABI PEREDELE**
Kas ekstreemsuste jahtimine on riski väärt?

14 **MAAD JA RAHVAD**
Külaskäik Kasahstani

16 **KAS SEE ON KAVANDATUD?**
Merelimuste koja kuju

VAATA LISA VEEBIST

**ÜHISKONDLIK TEGEVUS JA SUHTUMINE
POLIITIKASSE**

**Miks Jehoova tunnistajad
ei lähe sõjaväkke?**

Jehoova tunnistajad on üle maailma
tuntud selle poolest, et nad keelduvad
sõjaväeteenistusest. Loe lähemalt, miks.

(Vaata MEIST > KORDUMA KIPPUVAD KÜSIMUSED)

ÜHISKONDLIK TEGEVUS

**Kui tabab õnnetus, ajendab
armastus meid tegutsema**

Jehoova tunnistajad pakuvad hädaajal
varmalt oma abi.

(Vaata MEIST > TEGEVUS)

KAANETEEMA

KUI TOIMUB KATASTROOF

SAMMUD, MIS VÕIVAD PÄÄSTA ELU

„Kõrvulukustav plahvatus paiskas mu peaaegu pikali. Ventilatsioonilavast tuli suitsu ning kõrghoone, kus töötasin, lahvas põlema.” (Joshua)

Maavärin. Orkaan. Terrorirünnak. Koolitulistamine. Need sõnad esinevad uudiste pealkirjades liigagi tihti. Üks asi on mõnest katastroofist *lugeda*, hoopis teine asi on aga see ise üle elada. Mida saaksid teha enne katastroofi, selle ajal ja pärast seda, et suureneks tõenäosus ellu jääda?

Ettevalmistus
on ülioluline,
et ellu jääda

ENNE KATASTROOFI VALMISTU

MITTE keegi pole katastroofi eest kaitstud. Ettevalmistus on ülioluline, et ellu jääda. Aga mida ettevalmistus hõlmab?

- **Ole oma mõtetes selleks valmis.** Tunnista endale fakti, et katastroofe juhtub ning et need võivad tabada ka sind ja su lähedasi. Kui hädaolukord on käes, on liiga hilja haka-ta selleks valmistuma.
- **Uuri, missuguseid katastroofe** võib sinu kandis ette tulla. Tee kindlaks, kuhu ohu korral minna. Mõtle, kas sinu kodu on ehitatud nii, et seal on turvaline elada, ja kas see asub võimalikult turvalises paigas. Kõrvalda tuleoht. Paigalda suitsuandurid ja vaheta neil patareisid vähemalt kord aastas kui mitte tihedamini.
- **Pane valmis varud hädaolukorraks.** Võib juhtuda, et pole elektrit või vett, telefonid ei pruugi töötada ja sõidukitega liiklemine võib olla häiritud. Kui sul on auto, püüa hoida kütusepaak vähemalt poolenisti täis.

Kodus võiks alati olla toitu, vett ja hädaolu-korraks valmis pakitud kott. (Vaata kasti „Kas sul on kõik vajalik olemas?“.)

- **Hoia käepärast telefoninumbreid**, nii lähedal kui ka kaugel elavate sõprade omi.
- **Mõelge, mida te ohuolukorras teete, ja mängige see läbi.** Tee kindlaks, kus on hoo-ne lähimad väljapääsud, samuti ole kursis oma laste koolimaja evakuaatsiooniplaani-ga. Leppige kokku pere kohtumisaigad — näiteks kool või raamatukogu —, üks võiks asuda lähikonnas, teine kaugemal. Ameti-võimud soovivad tee kohtumisaikadesse koos perega läbi jalutada.
- **Ole valmis aitama teisi**, näiteks eakaid ja pöduraid.

KATASTROOFI AJAL TEGUTSE KIIRELT

„Kui puhkes tulekahju, siis enamik inimesi ei sattunud paanikasse, nad hoopis viivitasid hoonest lahkumisega,“ räägib Joshua, keda

Kui ametivõimud annavad korralduse evakueeruda, lahku otsekohe

tsiteeriti artikli alguses. „Mõni lülitas arvuti välja või täitis veepudeli. Üks mees ütles: „Ehk peaksime lihtsalt ootama.”” Kuigi teised olid kahevahel, siis Joshua hüüdis: „Kõik välja, *kohe!*” Tema töökaaslastele jõudis kohale, et olukord on tõsine, ning nad järgnesid talle trepist alla. „Kui keegi kukub, siis aidake ta püsti ja liikuge edasi,” hõikas Joshua. „Me saame välja!”

- **Tulekahju korral.** Hoia põranda ligi ja mine kiiresti lähima väljapääsu poole. Suitsu sees on raske näha ja enamik tulesurmasid on põhjustatud suitsu sissehingamisest. Jäta isiklikud asjad maha. Iga sekund loeb, sest sellest võib sõltuda elu.
- **Maavärina korral.** Mine toeka mööbli alla või siseseina äärde. Ole valmis järeltõuge- teks ja mine võimalikult ruttu majast välja ning hoonetest eemale. Kuna päästetöotajad ei pruugi saabuda mitme tunni jooksul, püüa teisi aidata, kui saad.
- **Tsunami korral.** Kui vesi ootamatult ja kiiresti kaldast eemaldub, mine *ruttu* kõrge- masse kohta. Pärast esimest lainet ole valmis teisteks veelgi suuremateks laineteks.
- **Tornaado või orkaani korral.** Mine viivita- mata tormivarjendisse.

- **Üleujutuse korral.** Ära ole üleujutatud hoones. Väldi vees kahlamist või sellest läbi sõitmist. Uputusvees võib olla reovett, samuti võib seal olla varjatud ohte, näiteks rususid, avatud kanalisatsioonikaevusid ja maha langenud elektriliine.

- **Kas sa tead?** Umbes poole meetri süga- vune vooluvesi võib auto endaga kaasa viia. Enamasti saadakse üleujutuses surma see- tõttu, et püütakse sõita läbi vooluvee.

- **Kui ametivõimud annavad korralduse evakueeruda, lahku otsekohe.** Anna sõp- radele teada, kus sa oled, muidu võivad nad sind otsima minnes *enda elu* ohtu seada.

- **Kas sa tead?** Tekstisõnumi saatmine võib olla kindlam kui helistamine.

- **Kui ametivõimud paluvad inimestel koju jääda või hoonetest mitte lahkuda,** siis püsi siseruumides. Kui on toimunud bio- loogiline, keemia- või tuumaõnnetus või -rünnak, siis jää tuppa, lülita välja ventilat- sioon ning tihenda kõik ukсед ja aknad. Tuumakatastroofi korral mine hoone kõige madalamasse kohta, et saaksid vähem kiirgust. Kuula kohalikke tele- või raadio- uudiseid. Ära lahku hoonest enne, kui ameti- võimud on teatanud, et oht on möödas.

Pärast katastroofi
säilita võimalikult
harjumuspärane
päevarütm

PÄRAST KATASTROOFI TEGUTSE TURVALISELT

Et vältida haigestumist ja ohte, pane tähele järgmisi soovitusi.

- **Jää sõprade juurde**, kui võimalik, mitte avalikku laagripaika.
- **Hoia elukohas puhtust.**
- **Kasuta kaitsevahendeid**, kui rususid koristad. Võimaluse korral kannad kindaid, tuguvaid saapaid, kiivrit ja tolmu maski. Ole valvas elektrijuhtmete ja hõõguvate süte suhtes, mida ei pruugi kohe märgata.
- **Püüa säilitada päevarütm** võimalikult harjumuspärasena. On hea, kui lapsed näevad sind rahuliku ja lootusrikkana. Tehke koos perega kooliülesandeid, mängige ja jätkake tegevusi, mis on seotud jumalateenimisega. Pole mõtet vahetpidamata jälgida tragöödia kajastusi ning ärge valage oma negatiivseid tundeid pereliikmete peale välja. Võtke vastu abi ja aidake ise teisi.
- **Pea meeles, et katastroofidega kaasneb kaotus.** Valitsus ja päästeabiorganisatsioonid keskenduvad elude päästmisele, mitte kõige kaotatu asendamisele. Eluspüsimiseks vajame puhast vett, toitu, riideid ja peavarju. (1. Timoteosele 6:7, 8.)

- **Ole valmis emotsionaalseks traumaks ja otsi abi.** Emotsionaalne trauma avaldub sageli pärast seda, kui esialgne šokk on möödas. Sümptomiteks on ärevus, mässendus ja meeleolukõikumised, samuti unehäired, häiritud mõtletegevus ja töövõime. Räägi hoolivate sõpradega.

Varem mainitud Joshua jäi töökohal puhkenud tulekahjus ellu, ent paljudel tema tuttaval nii hästi ei läinud. Pärast katastroofi sai ta abi kogudusevanematelt ja vaimse tervise spetsialistidelt. „Nad kinnitasid mulle, et kaotusvalu kuulub tervenemisprotsessi juurde ning et see läheb mööda,“ sõnab Joshua. „Poole aasta pärast jäid õudusunenäod vähemaks. Teised sümptomid on kestnud kauem.“

Katastroofid puudutavad tugevalt meie õiglustunnet. Tagajärjeks on see, et osa inimesi hakkab alusetult Jumalat süüdistama. Paljud ellujäänud, nagu ka Joshua, kogevad nii-öelda ellujääja süütunnet. Joshua lausub: „Siiani mõtlen, äkki oleksin saanud rohkem inimesi päästa. Mind lohutab mõte, et peagi seab Jumal maa peal jalule täieliku õigluse ning heastab kõik halva. Senikaua hindan igat elupäeva ja teen kõik mis võimalik, et elu hoida.“ (Ilmutus 21:4, 5.)* ■

* Rohkem infot selle kohta, mida Jumal on tulevikus töötanud ja miks ta lubab kannatusi, leiab raamatust „Mida Piibel meie tegelikult õpetab?“. Selle saab alla laadida saidilt www.jw.org/et.

Mida oleks hea teada

ENERGIA SÄÄSTMISEST?

ME SÖLTUME energiast. Me kasutame seda, et kütta ja jahutada oma kodu, tankida sõidukeid ja teha paljusid igapäevaseid toimetusi. Kuid inimesed maailma eri paigus seisavad silmitsi mitmesuguste energia-seotud probleemidega.

Lõuna-Aafrika Vabariigis elava Gary jaoks on kütuse kallinemine suur väljakutse. Jennifer, kes elab Filipiinidel, muretseb energia kättesaadavuse pärast, kuna elektrikatkestused on üldine probleem. Fernando El Salvadorist tunnistab, et ta on mures keskkonna pärast. Näiteks paljudes kohtades üle kogu maakera saastab kütuse põletamine keskkonda.

Võib-olla oled sinagi mõelnud, mida sa saaksid seoses eelmainitud probleemidega ette võtta.

Me kõik saame otsustada energiat targalt kasutada. Nii energia säästmine kui ka energia tõhus kasutamine toob kasu. Vähem tarbides hoiame energiakulude pealt raha kokku. Lisaks aitab energia otstarbekas

kasutamine kaitsta keskkonda, sest nõudlus energia tootmise järele on väiksem.

Vaatame järgnevalt kolme valdkonda, kus saame tarbida energiat kokkuhoidlikumalt: oma kodus, sõiduvahendeid kasutades ja igapäevategevustes.

KODU

Kasuta kütte- ja jahutusseadmeid säästlikult. Üks Euroopas tehtud uuring näitas, et kui talvel keerati termostaati kütmise vähendamiseks vaid kahe kraadi võrra madalamaks, oli see kõige energiasäästlikum toimimisviis aasta jooksul. Sama meelt on ka Derek, kes elab Kanadas. Ta nendib: „Selle asemel et küttekeha täie võimsusega tööle panna, saab talvel kampsuni kandmisega oma peres energiat säästa.”

Sama põhimõte kehtib soojema kliimaga maades ruumi jahutamisel. Rodolfo Filipiinidelt piirab õhukonditsioneer kasutamist sellega, et seadistab hoolikalt termostaati. Miks? Ta täheldab, et nii nad hoiavad kokku raha ja säästavad energiat.

Hoia ukсед ja aknad kinni, kui kütaд või jahutaд kodu.* Me saame hoiduda energia raiskamisest, kui ei lase köetud või jahutatud õhku välja. Näiteks kui jätame külma ilmaga ukse lahti, suurendab see oluliselt majapidamise kütmiseks kuluvat energiakogust.

Lisaks sellele, et hoida aknad ja ukсед suletuna, on ka teisi võimalusi, vähendada energiakadu. Mõned inimesed on paigaldanud oma koju energiasäästlikud aknad ja korraliku isolatsiooni.

Kasuta energiasäästlikumat valgustust. „Selle asemel et kasutada tavalisi hõög-

* Järgi hoolikalt tootja juhiseid kütte- ja jahutusseadmete turvaliseks kasutamiseks. Näiteks mõned seadmed vajavad värske õhu juurdevoolu, milleks on vaja ust või akent lahti hoida.

lampe, vahetasime need energiasäästlike lambipirnide vastu,” sõnab varem mainitud Jennifer. Kuigi energiasäästlikud tooted on üldjuhul kallimad, tarbivad need palju vähem energiat ning seega aitavad need pikas perspektiivis raha kokku hoida.

SÕIDUVAHENDID

Võimaluse korral kasuta ühissõidukeid.

„Alati, kui võimalik, sõidan tööle rongi või rattaga,” sõnab Andrew Suurbritanniast. Raamatus „Energy: What Everyone Needs to Know” tuletatakse meelde, et autod tarbivad ühe reisija kohta kolm korda rohkem energiat kui bussid ja rongid.

Planeeri oma sõite. Tänu planeerimisele võid piirata oma sõite ja vähendada sellega energia tarbimist ning ühtlasi säästa aega ja raha.

Filipiinidel elav Jethro otsustab iga kuu eelnevalt, kui palju ta autoga sõitmiseks kütust kasutab. „See paneb mind oma sõite paremini planeerima,” ütleb ta.

IGAPÄEVATEGEVUSED

Vähenda kuuma vee tarbimist.

Austraalias tehtud uuringu kohaselt kulutavad tarbijad vee soojendamiseks keskmiselt 1,3% seelsetes linnades kasutatavast energiast ehk 27% majapidamises tarbitavast energiast.

Kuna vee soojendamine kulutab energiat, aitab kuuma vee tarbimise vähendamine energiat säästa. Seda silmas pidades sõnab Victor Lõuna-Aafrika Vabariigist: „Me püüame kasutada duši all käies kuuma vett nii vähe kui võimalik.” Teadlase Steven Kenway sõnul on kuuma vee säästmine lausa kolmekordselt kasulik: tarbijad kasutavad vähem energiat ja vett, väheneb nõudlus energia

järele ning majapidamises hoitakse kokku raha.

Lülita seadmed välja. See hõlmab valgusteid, kodumasinaid ning elektroonikat, nagu teler ja arvuti. Paljud seadmed tarbivad energiat ka siis, kui on välja lülitatud, kuna nad on ooterežiimil. Mõned eksperdid soovivad tömmata selliste seadmete juhtmed pistikust välja või kasutada lülitiga pikendusjuhet, et lülitada välja ooterežiim ning säästa niimoodi energiat. Fernando, keda mainiti varem, on selle endale harjumuseks teinud. Ta lausub: „Ma lülitan välja valgustid ja tõmban vooluvõrgust välja seadmed, mida ma ei kasuta.”

Meist endist ei pruugi eriti sõltuda energia hind või selle kahjulik mõju keskkonnale, kuid me võime otsustada energiat targalt kasutada. Maailma eri paigus elavad inimesed on leidnud viise, kuidas seda teha. Energia säästmine nõuab küll rohkem pingutusi ja planeerimist, kuid see tasub end ära. Mehhikost pärit Valeria ütleb: „Sellega ma säästan raha ja kaitsen keskkonda.” ■

Kas sa tead?

Piiblis on häid põhimõtteid, mis innustavad seda, mis meil on, targalt kasutama.

- Johannese 6:12. Jeesus ütles oma jüngritele: „Korjake ülejäänud palukesed kokku, et midagi raisku ei läheks!”

Mida saaksid teha, et vältida raiskamist?

- Filiplastele 2:4: „Ärge pidage silmas üksnes enda, vaid ka teiste kasu.”

Kuidas mõjutavad sinu teod teisi inimesi ja sinu naabruskonda?

SÕDA

Vanal ajal sõdisid iisraellased oma Jumala Jehoova nimel.
Kas see tähendab, et Jumal kiidab heaks tänapäeval peetavaid sõdu?

Miks läksid vanaaja iisraellased sõtta?

MIDA ARVATAKSE. Iisraellased kummardasid verejanulist sõjajumalat.

MIDA ÜTLEB PIIBEL. Rahvad, kellega Iisrael sõdis, olid äärmiselt vägivaldsed ja kõlbeliselt mandunud. Nende seas oli tavaline näiteks loomapilastus, verepilastus ja laste ohverdamine. Kui Jumal oli andnud neile sajanedeid aega, et oma teguviisi muuta, ütles ta: „Kõige sellega on rüvetanud end

need rahvad, kelle ma ajan ära teie eest.” (3. Moosese 18:21–25; Jeremija 7:31.)

„Nende rahvaste kurjuse pärast ajab teie Jumal Jehoova nad teie eest ära.” (5. Moosese 9:5)

Kas Jumal toetab tänapäeva sõdades mõnd osapoolt?

OLED EHK MÄRGANUD. Paljudes konfliktides väidavad mõlema poole vaimulikud, et Jumal on just nende poolel. „Religioon on alati mänginud olulist rolli kõigis sõdades, mis kunagi peetud,” ütleb raamat „The Causes of War”.

MIDA ÜTLEB PIIBEL. Kristlastel pole lubatud sõdida oma vaenlaste vastu. Apostel Paulus kirjutab kaaskristlastele: „Kui võimalik, nii palju kui on olemas teist, olge rahujalal kõigi inimestega. Ärge makske ise kätte.” (Roomlastele 12:18, 19.)

Selle asemel et saata oma järelkäijaid sõtta, ütles Jeesus neile: „Armastage oma vaenlasi ja palvetage nende eest, kes teid taga kiusavad, et te saaksite oma taevase

isa poegadeks.” (Matteuse 5:44, 45.) Isegi kui see maa, kus kristlane elab, astub sõtta, peaks kristlane jääma erapooletuks, sest ta „ei kuulu maailma”. (Johannese 15:19.) Jumal soovib, et kõik tema teenijad, mis rahvusest nad ka poleks, armastaksid oma vaenlasi ja oleksid maailmast lahus. Kuidas saaks ta siis tänapäeval mõnes vägivaldses konfliktis emba-kumba poolt toetada?

„Minu kuningriik ei kuulu sellesse maailma. Kui mu kuningriik kuuluks sellesse maailma, siis oleksid mu alamad võidelnud, et juudid poleks mind kinni võtnud. Aga minu kuningriik ei ole sellest maailmast.” (Johannese 18:36)

Kas sõjad lõppevad kunagi?

MIDA ARVATAKSE. Sõjad on vältimatud. „Sõdadadel on tulevikku,” öeldakse raamatus „War and Power in the 21st Century”. „Pole karta, et sellel sajandil saabuks üleilmne ja püsiv rahu.”

MIDA ÜTLEB PIIBEL. Sõjad lõppevad siis, kui mitte keegi ei soovi sõdida. Jumala kuningriik – reaalne valitsus, mis valitseb taevas – hävitab peagi meie planeedilt kõik relvad ja õpetab inimesi elama rahu. Piibel kinnitab, et Jumal „seab asjad korda vägevate rahvaste hüvanguks, olgu nad lähedal või kaugel. Nad taovad oma mõõgad atradeks ja odad aianugadeks. Rahvas ei tõsta mõõka rahva vastu ja nad ei õpi enam sõdima”. (Miika 4:3.)

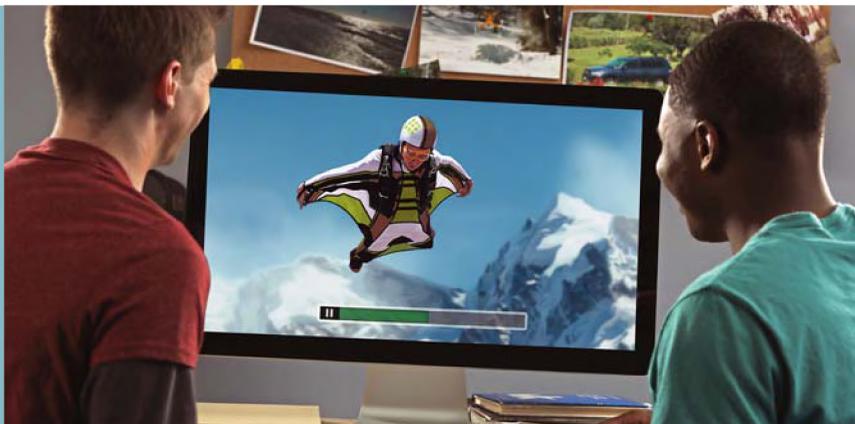
Piibel õpetab, et Jumala kuningriigi alluvuses pole enam inimvalitsusi, mis ajaksid taga omaenda huve, pole ka ebaõiglast poliitikat, mis tõukaks kodanikke mässule, ega eelarvamusi, mis õhutaksid etnilisi konflikte. Tulemuseks ongi see, et pole enam sõdu. Jumal töötab: „Ei tehta kurja ega kahju ..., sest Jehoova tundmine täidab maa, otsekui veed katavad merepõhja.” (Jesaja 11:9.) ■

„Ta lõpetab sõjad maa äärteni, murrab katki vibu ja purustab oda, põletab ära sõjavankrid.” (Laul 46:9)

Kas ekstreemsuste jahtimine on riski väärt?

PROBLEEM

„Ma seisin tunnelis, kus minust tuhises lähedalt mööda kiirrong. Mind vallanud adrenaliinitulv justkui pühkis kõik mu probleemid minema.” (Leon)*

„Kõrgelt kaljunukilt vettehüppamine tekitas minus sekunditeks täieliku vabadustunde. Tavaliselt ma nautisin seda, aga vahel tundsin ka hirmu.” (Larissa)

Nii nagu Leonile ja Larissale, pakub paljudele noortele pinget oma võimete proovilepanek, vahel vägagi riskantsel viisil. Kas sinagi tunned samasugust kiusatust? Kui tunned, siis on see artikkel just sulle.

* Nimesid on muudetud.

MIDA OLEKS HEA TEADA

Ekstreemsuste jahtimisest võib saada sõltuvus. See võib tekitada sinus lühiajalist eufooriat, kuid hiljem panna sind otsima veel suuremat põnevust. Marco, kes käis nagu Leongi rongitunnelites, ütleb: „See oli nõiaring. Tundsin mõneks hetkeks õnnejoovastust. Seejärel aga vajasin uut adrenaliinilaksu.”

Justin, kes harrastas kiiret sõitu rulluisukedega, nii et haaras kinni möödasõitvatest autodest, sõnab: „Soovisin sellist põnevustunnet üha uuesti kogeda. Janunesin teiste imetluse järele, kuid lõpetasin haiglas.”

Kambavaim võib hägustada kainet mõistust. Noormees nimega Marvin ütleb: „Mu sõbrad õhutasid mind ilma julgustuseta kõrgest hoonest üles ronima, öeldes: „Anna minna! Sa suudad seda.” Tundsin end väga ebakindlalt. Värisesin, kui mööda seina üles ronisin.” Larissa, kellest oli juba eelnevalt juttu, sõnab: „Tegin seda, mida kõik teisedki. Lasin end kambavaimul kaasa tõmmata.”

Ka interneti vahendusel on kerge eakaaslasi mõjutada, sest seal tõstetakse esile ekstreemsusejahtijaid ja kahandatakse riskitaju. Mõned sotsiaalmeediasse postitatud videod julgustükkidest saavad lühikese ajaga äärmiselt populaarseks ning toovad põnevuseotsijatele tunnustust ja tähelepanu.

Näiteks on võitnud populaarsust videod parkuurimisest ehk takistuste (nagu müüride, majade ja treppide) efektiivselt ületamisest kas kiiresti joostes, ronides või hüpates, ja seda ilma julgustusvahenditeta. Sellised videod võivad panna sind

ekslikult arvama, et 1) riskid on minimaalsed ja 2) et kõik saavad sellega hakkama. Nii võib sul tekkida kiusatus selliseid riskantseid ja elu ohtu seadvaid harrastusi ise järele proovida.

On paremaid ja turvalisemaid viise, et oma võimeid proovile panna. „Keha treenimisest on veidi kasu,” ütleb Piibel. (1. Timoteosele 4:8.) Ent pühakiri manitseb ka „olema praegusel ajastul kaine mõistusega”. (Tiitusele 2:12.) Kuidas seda teha?

MIDA SA SAAD TEHA

Kaalu riske. Piibel ütleb: „Arukas tegutseb teadlikult, aga rumal paljastab oma rumalust.” (Õpetussõnad 13:16.) Enne kui plaanid midagi teha, tee kindlaks sellega kaasnevad ohud. Küsi endalt, kas sa riskid seda tehes eluga või raskete vigastustega. *Piibli põhimõte: Õpetussõnad 14:15.*

Loo sõprussuhteid nendega, kes hindavad elu. Tõelised sõbrad ei julgusta sind riskeerima ega püüa veenda sind tegema midagi, mis tekitab sinus ebakindlust. Larissa sõnab: „Head ja tasakaalukad sõbrad aitasid mul teha paremaid valikuid nende tegevuste osas, mis mulle huvi pakkusid. Kui mu sõbrad muutusid, muutus ka mu elu.” *Piibli põhimõte: Õpetussõnad 13:20.*

Küsi endalt, kas sa riskid seda tehes eluga või raskete vigastustega.

Tunne rõõmu oma oskustest eluga riskimata. Täiskasvanuks sirgumisega kaasneb „õppimine, kuidas kehtestada endale põhimõtteid ja seada piire”, ütleb raamat „Adolescent Risk Behaviors”. Sa võid panna oma võimed proovile turvalises keskkonnas, kasutades vajalikku turvavarustust ja järgides ettevaatusabinõusid.

Kasvata ehtsat enesest lugupidamist. Inimesed hindavad sind selle põhjal, kui hästi sa ületad igapäevaseid probleeme, mitte selle põhjal, milliseid julgustükke sa korda saadad. Larissa ütleb: „Kaljuhüpped olid vaid alguseks eluetapile, mis oli täis enesehävituslikku käitumist. Mu elu oleks olnud palju parem, kui oleksin õppinud ütlema ei.”

Kokkuvõtteks: selle asemel et põnevust otsides tarbetult riskida, näita meelelahutust valides üles head otsustusvõimet. *Piibli põhimõte: Õpetussõnad 15:24.* ■

VÕTMEKIRJAKOHAD

„Arukas kaalub igat oma sammu.”
(Õpetussõnad 14:15)

„Kes tarkadega läbi käib, saab targaks.” (Õpetussõnad 13:20)

„Aruka elurada läheb üles, pöördudes ära surmavallast, mis on all.” (Õpetussõnad 15:24)

PETER

„Kuigi mingi tegevus võib paista lõbus, peaksid olema teadlik ka kõigist sellega kaasnevatest riskidest. Ei taha ju ükski noor inimene lõpetada ratastoolis.”

RIO

„Kui su sõbrad plaanivad teha midagi sellist, mida sina ei taha teha, siis on parem mitte nendega kaasa minna. Kui sa juba kord oled seal, on hilja öelda ei või muuta oma meelt.”

Külaskäik KASAHSTANI

Astana linn

PEAMISED KEELED: KASAHHI, VENE
RAHVAARV: 17 563 000 PEALINN: ASTANA
KLIIMA: SUVEL KUUM JA KUIV, TALVEL KÜLM JA LUMINE

KASAHHID elasid traditsiooniliselt nomaadielu. Tänni juhivad mõned kasahhi karjused vastavalt aastaajale oma loomi uutele karjamaadele. Suve veedavad nad mägismaa jahedamatel rohumaadel. Lumise talve saabudes viivad nad oma karjad alla soojematele madalmaadele.

Osa kasahhe elab moodsates ja uhketes linnades. Ent paljud nende traditsioonid, toidud ja käsitöö kajastavad nende esivanemate nomaadielu. Kasahhidel on rikkalik luule- ja laulupärand ning muusika, mida mängitakse kohalikel muusikainstrumentidel.

Jurta — nomaadide traditsiooniline teisaldatav elamu — on saanud loodusega kooskõlas elava

Tabamatu lumeleopard veedab oma suved
Kasahstani kõrgmägedes

KAS SA TEAD?

Kasahstanis kasvab vähemalt 36 metstulbi teisendit ning tulbid on traditsioonilises kasahhi kunstis tavaline motiiv.

Kasahstanis olev Balkaši järv on idapoolses osas soolane ja läänepoolses osas peaaegu mage.

Pistrikujaht väljaõpetatud kotkaste ja teiste röövlindudega on siiani populaarne. Kasahhid on eriti osavad oma lemmikute, kaljukotkaste treenimisel.

Kate kotka silmadel aitab kõrvaldada
linnu inimkartust

Dennis W. Donohue/Shutterstock.com

Jurta seestpoolt

inimese sümboliks. Karjased eelistavad siiani elada jurtas ning linnaelanikud kasutavad jurtat eriliste sündmuste korral. Ka turistidel on võimalik ööbida mugavates jurtades. Jurtasse sisenedes saab imetleda kasahhi naiste käsitööd: keerukaid tikandeid, kootud kangaid ja meisterlikult tehtud vaipu.

Maal elavad kasahhi pered peavad väga väärtuslikuks oma hobuseid. Kasahhi keeles on hobuse kohta vähemalt 21 sõna, igaühel oma varjund, ning rohkem kui 30 sõna ja väljendit kirjeldavad hobuse karvkatte värvi. Hea hobune on siiani kallis ja hinnatud kingi-

tus. Maakohas õpivad poisid juba varakult ratsutama.

Traditsiooniline kasahhi toit peaks alati sisaldama liha ja tavaliselt pole see eriti vürtsikas. Kasahhide lemmikjookideks on kumöss, mis on tehtud mārapiimast ja olevat üsna tervislik, ning rammus ja kergelt hapukas šubat, mis on tehtud kaamelipiimast.

Jehoova tunnistajate harubüroo Almatös on külalistele avatud ja seal tehakse ekskursioone. ■

KAS SEE ON KAVANDATUD?

Merelimuste koja kuju

LIMUSTE koda võimaldab neil elada karmides tingimustes ning seista vastu tohutule survele, mida neile merepõhjas avaldatakse. See-sugune võime pakkuda parimat kaitset on ajendanud insenere uurima merelimuste koja kuju ja ehitust, et kavandada niisuguseid sõidukeid ja hooneid, mis seesolijaid kaitseksid.

Mõtteinnet. Insenerid analüüsisid kahe-suguse ehitusega kodusid: kahepoolmelisi ja spiraalseid.

Kahepoolmelisi kodusid uurides leiti, et koja välispinnal olevad ribad suunasid surve koja luku ja välisserva poole. Seevastu spiraalse koja keermeline välispind suunas surve koja keskmee ja laia otsa poole. Mõlemal juhul kandus tänu koja kujule surve koja tugematasse piirkonda, mis tähendab, et vigastuse korral on kahju limusele võimalikult väike.

Uurijad tegid ka võrdlevaid katseid päris merelimuste kodade peal ja 3D-printeriga valmistatud lihtsa ehitusega poolkerade ja koonuste peal, mis jäljendasid kodade kuju ja ehitust. Tulemused näitasid, et looduslike merelimuste koja keerukas välispind peaaegu kahekordistas nende võimet survele vastu panna, võrreldes lihtsa ehitusega kujujunditega.

Ajakiri Scientific American kommenteeris selle uurimistöö tulemuste rakendust järgmiselt: „Kui avastad end kunagi sõitmas merelimuse koja kujulises autos, siis on see ühtaegu nii stiilne kui ka kaitseks seesolijatele.”

Mida sina arvad? Kas merelimuste koja kuju on arenenud evolutsiooni teel või on see kellegi kavandatud? ■

